

עבודתו לדגמא

תוכן עניינים

2	מבוא
3	א'- פשע מאורגן
3	א. 1- רב עבריינים
6	א. 2- מעמדו של ראש ארגון הפשע
10	ב'- סקירה השוואתית
10	ב. 1- ארגוני פשע בעולם והתמודדות משפטית
14	פרק ג'- התמודדות המשפט בישראל עם ראשי ארגוני הפשע
14	ג. 1- ארגוני פשע בישראל
16	ג. 2- חוק המאבק בארגוני פשיעה
18	ג. 3- התמודדות המשפט הישראלי עם הרשעות וגזירת דין ראשי ארגון פשע
22	סיכום
23	ביבליוגרפיה

מבוא

דמוקריטוס אמר פעם: "נאה לעצור בעבריין, ואם אין יכולת - מוטב שלא להצטרף לעברה"¹.

תופעת ארגוני הפשיעה היא תופעה אשר מאיימת על ביטחון הפרט באופן פרטני ועל זכויות הפרט וסמכויות המדינה באופן כללי, מה שמפיע על מערכת היחסים בין המדינה לפרט וכן פוגע בו באופן פיזי. עוד פעולות של ארגון פשע יכולות להביא לתוצאות הרסניות של כלכלת המדינה וזאת משום הרצון העומד מאחור, המביא לידי עבירות של הלבנת הון, אשר מחבלות בכלכלת המדינה ודבר זה משפיע גם על כלכלת הפרט והתנהלותו במדינה.

ארגוני הפשע הם תופעה אשר אינה חדשה לעולם המודרני והיא תופעה בינלאומית אשר מתרחבת ככל שהעולם מתפתח וכן נוצרים קשרים אשר מביאים אנשים לרצון של מעמד, כסף וכוח אפילו במחיר של פגיעה באחרים. ארגוני הפשיעה הם אינם אלא עבריינים אשר חוברים יחד, זאת תחת ניהולו של עבריין אשר מפקח על פעולותיהם והם נקשרים לחברות בארגון בשל כך שהם מסכימים מראש למסור את כוחותיהם בידו.

כוח זה הוא תופעה מסקרנת בפני עצמה, שכן אין זה אומר כי החיילים בארגוני פשע מרוויחים לעצמם את אותו הדבר ביחס לראש ארגון הפשיעה, אך הם מסכנים את עצמם באופן מובהק יותר כאשר הם מבצעים את הפעולות שהוא פוקד עליהם. יחד עם זאת, ואולי בשל עובדה זו שראש ארגון הפשיעה אינו משתתף בפועלם של האחרים אלא מפקח עליהם, ישנו קושי בקישור של ראש ארגון הפשע למעשיהם של האחרים וכן ידיעתו עליהם וזאת לאור האופי של ארגוני הפשע אשר מנסים להסתיר את הקשרים ביניהם וכן הקפדתו על מעמדו ועל כך שהחיילים הם אלו אשר יסתבכו ולא הוא.

על כן, שאלת המחקר של עבודה זו תהיה מהו מעמדו המיוחד של ראש ארגון פשע וכיצד מערכת המשפט מתייחסת למעמד זה? עבודה זו תנסה לנתח את הקשרים המאפיינים ארגוני פשיעה וכן את מערכת היחסים בין ראשי ארגון הפשע לבין האחרים בארגון, תוך שימת דגש על פסיקה, חקיקה וספרות בנושא.

הפרק הראשון ידון בשאלה מהו פשע מאורגן ומהי דוקטרינת "רב-העבריינים" על מנת להגדיר את היחסים התיאורטיים של ארגוני הפשיעה. יינתן דגש מיוחד על מעמדו התיאורטי של ראש ארגון הפשיעה וזאת על מנת להדגים את הכוח הרב שבידו. הפרק השני יעסוק בפשע מאורגן בארצות הברית וכן באנגליה, יובאו חוקים מרכזיים, דוגמאות לארגוני פשיעה וכן פסיקה בנושא. הפרק האחרון יעסוק בארגוני הפשע בישראל, יובאו דוגמאות מרכזיות לארגוני פשיעה אלו וכן יוקדש תת פרק מיוחד לחוק המאבק בארגוני פשיעה ותת פרק מיוחד להתמודדות של בית המשפט עם ארגוני הפשיעה בישראל וההחמרה בענישה, ביחוד של ראשי הארגון. לבסוף ייערך סיכום שינסה לענות על שאלת המחקר באופן תמציתי.

¹ פילוסוף יווני קדם-סוקרטי, האמירה מיוחסת לו.

א' - פשע מאורגן

סוגית הפשע המאורגן בישראל, ובעולם כולו, היא סוגיה אשר נוגעת לתחומים רבים הן בפשיעה הפלילית והן בפשיעה הביטחונית. מהתנהלות היררכית בה כל הגורמים מזוהים ועד התנהלות בתאים קטנים, בה ישנו ניתוק בין הגורמים, לפשע מאורגן אין זהות אחידה. בעוד רוב העבריינות נדמה כמתרחשת על ידי אדם בודד או אפילו יותר, פשיעה מאורגנת היא אינה קלה לזיהוי ומעבר לכך, היא אינה קלה להגדרה משפטית. פרק זה למעשה ינסה להגיע להגדרת הפשע הפלילי המאורגן, מהם התחומים בו הוא עוסק וכן מהי הגדרת זה העומד בראשו.

א. 1- רב עבריינים

החוק המוביל את המאבק בפשע המאורגן בישראל נחקק בראשית המאה ה-21 ונקרא חוק המאבק בארגוני פשיעה, תשס"ג-2003 (ייקרא: "חוק המאבק"), זאת למרות שהמושגים "ארגון" או "כנופית" פשע קיימים בהיסטוריה כבר זמן רב. למעשה, רק לאחר תהליך הגלובליזציה² ואחרי השתכללות האמצעים והטכנולוגיה הפכה תופעת ארגוני הפשיעה לתופעה דומיננטית באופן לאומי ואף באופן בינלאומי.

סעיף הפרשנות בחוק המאבק בארגוני פשיעה מגדיר:

1. בחוק זה –

"ארגון פשיעה" – חבר בני אדם, מואגד או בלתי מואגד, שפועל בתבנית מאורגנת, שיטתית ומתמשכת לעבירת עבירות שלפי דיני ישראל הן מסוג פשע או עבירות המנויות בתוספת הראשונה, למעט עבירות מסוג פשע המנויות בתוספת השניה; לענין זה אין נפקא מינה –

(1) אם חברי הארגון יודעים את זהות החברים האחרים אם לאו;

(2) אם הרכב חברי הארגון קבוע או משתנה;

(3) אם העבירות כאמור ברישה נעברות או מיועדות להיעבר בישראל או מחוץ לישראל, ובלבד שהן מהוות עבירות הן לפי דיני ישראל והן לפי דיני המקום שבו נעברו, או שלפי הדין הישראלי חלים עליהן דיני העונשין של ישראל אף אם אינן עבירות לפי דיני אותו מקום;

(4) אם הארגון מבצע גם פעילות חוקית ואם הוא פועל גם למטרות חוקיות;

² תהליך "הגלובליזציה" לפי "התנגשות הציוויליזציות" (ספרו של סמואל הנטינגטון) משמעו תהליך חיברות של מדינות, העמקת קשרים תרבותיים-חברתיים וכלכליים ושילובן, מה שיוצר תלות בינן, ללא קשר ליחסים בינן.

כך, מנסה חוק המאבק למעשה להיאבק בכל תצורות הפשע המאורגנות וזאת מן הטעם שהן אינן אחידות. פשע מאורגן למעשה הוא ארגון קבוע אשר על מנת להיכנס לתוכו אותו עבריין עובר סלקציה, ישנה חלוקת עבודה ומעמדות, הסטרוקטורה היא היררכית וישנה מנהיגות של אדם אשר מנהל אותו, ואם מעל לאדם אחד, מספר מצומצם של אנשים. העיקר בארגוני הפשיעה הוא החשאיות ועל כן, ברוב ארגוני הפשיעה לא כל חברי הצוות יודעים על המעשים של האחרים או מעורבים בהם. עובדה זו, היות חברי הארגון לא מודעים למלוא מעשיהם של האחרים, מעלה סוגיה בעייתית במיוחד אשר תידון בהמשך.

למעשה, ארגון פשע מתנהל בצורה של שותפות עבריינית, כאשר בראשה עומד "ראש העבריינים" והשאר מתפקדים כ"חיילים" אשר מקבלים פקודות ומבצעים אותן. כך, כשם שישנה "אמנה חברתית"³ כך ישנה את דוקטרינת "האמנה העבריינית"⁴ לפיה העבריינים מעניקים סמכות לא כתובה למי שעומד בראשם ובעצם נתינת אותו כוח הם מפשיטים מעצמם את יכולת הטלת "וטו" ומבטיחים כי לא יתנגדו למשימות המוטלות עליהם, ללא כל קשר לשאלה האם הן משימות מסובכות וקשות או חוסר המוסריות והפליליות שבהן.

כך, כשם שארגון פשע הוא למעשה וויתור שיתופי של כוח והענקתו למי שעומד בראשו, דומה הדבר לדיני השותפויות בחוק העונשין, תשל"ז-1977 (ייקרא: "חוק העונשין"). כך, העבריינים למעשה מבצעים את אותן העבירות בצוותא או באמצעות אחר⁵, הם מסייעים אחד לשני⁶ ולעיתים אף מעודדים אחד את השני בביצוע עבירות⁷. ההבדל בין חוק המאבק לחוק העונשין הוא שכאשר עבריין יוגדר כחלק מארגון פשיעה, הוא יוגדר אוטומטית כמבצע וזאת אף אם הוא לא היה שותף לביצועה של העבירה עצמה.

עניין זה מתאפשר למעשה מאחר ועל פי דוקטרינת "רב העבריינים", היסוד הנפשי של ביצוע העבירות אינו מתגבש אך בביצוע הפיזי, אלא מרגע הכניסה לארגון הפשע והשתייכות לו. כך, כאשר המשתתפים לארגון יודעים למעשה שהארגון עוסק בפעילויות עברייניות ולמרות זאת משתייך אליו ואף מבצע פעולות בשמו ולמענו, ניתן יהיה לטיל עליו אחריות לביצוע עבירות אף בגין מעשים שלא ביצע בפועל ורק "סייע" לביצועם.

כך למעשה סעיף 1 לחוק המאבק קובע שכל עוד אותו הגוף פועל בשיטתיות, למשך זמן מסוים וכתבנית מאורגנת, הוא יהווה ארגון פשיעה בעבירות מסוג "פשע"⁸ וכן עבירות מסוג עוון⁹ אשר מיוחסות לארגוני פשע כמו מסירת ידיעת כוזבות, איומים, התחזות לבעל סמכות וכו'. התבנית המאורגנת למעשה נשמרת וזאת על אף שהתחלופה בארגוני פשיעה דינמית יותר מארגונים

³ "אמנה חברתית" היא תיאוריה של תומס הובס, לפיה נתיני המדינה מעניקים את הכוח שלהם לבצע מעשים מסוימים לממשל וזאת מטעמים אינטרסנטיים על מנת שלאף אחד לא יהיה את אותה הסמכות של הממשל וכן אנשים יוכלו לחיות בחברה.

⁴ פלאח, ז', "דוקטרינת הרב-עבריינים", משפט וממשל ז', תשע"ה, עמ' 36-1.

⁵ סעיף 29א' לחוק העונשין מגדיר את ביצוע העבירה לרבות ביצוע בצוותא ולרבות באמצעות אחר (מי שאינו כשיר לעמוד לדין, או אין הצדק להעמדתו לדין והעבריון משתמש בו ככלי בידיו לביצוע העבירה).

⁶ סעיף 31 לחוק העונשין מגדיר את הפליליות שבמעשה של סיוע למבצע העיקרי.

⁷ סעיף 30 לחוק העונשין מגדיר שידול לביצוע עבירות, בין היתר, בעידוד של הגורם המבצע על ידי המשדל.

⁸ בהתאם לסיווג העבירות לפי סעיף 24 לחוק העונשין, עבירת "פשע" היא עבירה שהעונש עליה הוא מעל 3 שנות מאסר.

⁹ בהתאם לסיווג העבירות לפי סעיף 24 לחוק העונשין, עבירת "פשע" היא עבירה שהעונש עליה הוא בין 3 חודשי מאסר ל-3 שנות מאסר.

יציבים (בעיקר בשל כניסה לכלא או מוות). כך, ארגוני פשיעה גם מורכבים ממספר גדול של אנשים ומקיימים קשרים עם ארגוני פשיעה אחרים.

התחומים בהם עוסקים אותם ארגוני פשיעה יכולים להיות חוקיים ולא חוקיים¹⁰. בין הפעילויות הלא חוקיות ניתן למצוא מגוון של תחומים אשר ארגוני הפשיעה נוגעים בהם: סחר בסמים, בנשק ובאיברים, זנות, הלבנת כספים, סחר במידע פנים, עבירות אלימות קשות ואף ניסיונות לרצח ורצח. כך ובשל העובדה כי שאיפתם של ארגוני פשיעה היא לא להתגלות, הם עוסקים גם בתחומים חוקיים, אשר מהווים כיסוי לפעילויות בלתי חוקיות, כמו למשל הימורים חוקיים, החזקת מקומות מסחר קטנים ולפעמים אף משחדים גורמים ברשויות האכיפה או מאיימים עליהם וסוחטים אותם על מנת שהפעילות של אותו ארגון לא תיחשף לחקירה. משום סיבה זו הגדיר המחוקק כי על אף היות הארגון פועל בדרך חוקית, הפעילות אינה מגדירה אותו כלא חוקי, אלא מטרת ההתאגדות.

למעשה, ארגוני הפשיעה אינם שונים בהרבה מארגוני טרור אשר מהווים קבוצות המתארגנות יחדיו על מנת לבצע עבירות ביטחוניות. למעשה, על מנת לשרוד כארגון טרור, כל ארגון כזה נזקק לפעילות ארגונית פשיעתית שאינה קשורה לביטחון. זאת על מנת שהוא יוכל לשרוד ושלא יאויס על ידי ארגונים אחרים שיקומו באם הוא לא יטיל את אימתו על האוכלוסייה. כך, ארגוני הטרור משתמשים באלימות, סחיטה, עבירות רכוש כגון שוד וכו' על אוכלוסיות מקומיות ולא דווקא מתוך אידיאולוגיה, אלא ניסיון לשמר כוח¹¹.

בנוסף להתנהלות דומה בתחום הפשיעה הפלילית, ארגוני הפשיעה וארגוני הטרור דומים אף בנסיבות היווצרותן. כך, שניהם צומחים לרוב במקומות של עוני, השפלה, דיכוי ומצוקות חברתיות¹². הצלחת פעולותיהם של הארגונים תלויה גם ביציבות השלטון וחוזקו. כך, במקום בו השלטון יציב יכול ויהיו ארגוני פשיעה או ארגוני טרור, אך הם לא יעמדו לזמן רב. בהקשר ההפוך, כאשר השלטון הוא מושחת או חלש, ארגוני הטרור והפשיעה יהיו חזקים או אפילו יגברו על השלטון ויתפסו את מקומו אם באמצעות סחיטה ואיומים ואם באמצעות אלימות פיזית והדחה. כמו כן, ישנה סימביוזה בין ארגוני טרור לארגוני פשיעה ולעיתים הם אף נעזרים אחד בשני.

מבניהם של ארגוני הטרור וארגוני הפשע כמערכת רב-עבריינית דומה אף הוא. כשם שארגוני טרור מורכבים ממי שעומד בראשם ופוקד על השאר, כך ארגוני הפשיעה מנוהלים על ידי אותו ראש ארגון פשע. היחס בין הזרועות לעומת זאת, יכול להשתנות בהתאם למאפייני ארגון הפשע או ארגון הטרור. כך, בארגוני פשע שאינם בינלאומיים¹³ או ארגוני פשע "קטנים", כמו גם תאי טרור קטנים, לרוב חברי הארגון יהיו מודעים לזהות החברים האחרים. במקרה וארגון הפשע הוא בינלאומי, ההיכרות תדמה להיכרות בין חברי ארגון טרור, משמע היכרות מוגבלת. כך למעשה נשמרים אותם ארגונים מזמנים בהם חבר הארגון נופל לידי כוחות האכיפה.

¹⁰ אשד, ג., "הפשיעה המאורגנת בעולם ובישראל – מגמות ותהליכים" המשפט כרך יא תשס"ז 499-525.
¹¹ אמיר, מ., "ארגוני טרור וארגוני פשע מאורגן: הדמיון, השוני וההקשר ביניהם" משטרה וחברה, גיליון 5 (2001), עמ' 107-132.
¹² שם.

¹³ ההבדל בין ארגון פשע בינלאומי לארגון פשע העוסק בפעילות בינלאומית הוא שהראשון הוא בעל סניפים במקומות שונים בעולם והשני יכול ויעסוק בפעילות פלילית במקום שונה מזו שהוא יושב, אך הוא אינו ממוקם בו.

בשל אותו כוח ותהליך גלובלי אשר יצר הזדמנויות למכביר לארגוני הפשע לבצע את פעולותיהם ביתר קלות, נחתמה בשנת 2000 "אמנת פלרמו"¹⁴ בסיציליה שבאיטליה. אמנה זו, אשר אושררה במדינת ישראל בדצמבר 2006 מטרתה הוא להיאבק בעיקר בארגוני פשיעה וטרור בהיבטים של הלבנת הון. האמנה דרשה מהמדינות להפלייל התנהגויות מסוימות ולקבוע כי מדובר למעשה בעבירות הקשורות בארגוני פשע וכן קבעה התנהלות פיננסית של מוסדות בנק וגופים אחרים וזאת על מנת שלא ירתמו, ואפילו במובן התמים של המילה, לעזרה כלכלית לארגונים.

הבעייתיות המובנית בהתנהלות ארגוני הפשיעה היא שבמקום מספר מצומצם מבצעי עבירות, שמספרם הוא רב והם יכולים "להפרות" אחד את השני ברעיונות פלייליים, כך הם למעשה אינם בוחלים באמצעים ומבצעים עבירות חמורות לעיתים תוך ניצולם של אנשים תמימים הנקרים בדרכיהם. כמו כן, ישנו קושי מובנה לדעת מה תפקידו של כל אחד בארגון ומהי תרומתו הפיזית (ולרוב גם שיוכו לארגון). בנוסף, ארגוני הפשיעה משתכללים באמצעיהם ובדרכים להערים על כוחות האכיפה בכל יום ויומו וזאת עקב יצר הישרדותי. דברים אלו מהווים קושי אינהרנטי להתמודד עם ארגוני פשע, להגדירם ולהעמיד את חבריהם לדין. מעבר לכך, הקושי הממשי הוא בהגדרת אותו גורם העומד בראש הארגון ובכך יעסוק החלק הבא.

א.2- מעמדו של ראש ארגון הפשע

ראש ארגון הפשע, כ"רב העבריינים" הוא מי שעומד בראשו של הארגון ואשר מעניק אישורים ונותן פקודות אותן צריכים לבצע חברי הארגון האחרים. מכוח אותה "אמנה עבריינית" הוא מהווה למעשה המפקד אשר אחראי על התכנית העבריינית, דרך ביצועה, זהות מבצעה ופרטים נוספים, אך אינו מבצע אותה בפועל. כך, בשל אי התערבותו הפיזית בתכנית אותה הוא יצר, ישנו קושי מסוים להגדירו כחלק מן הארגון בכלל וכראש הארגון בפרט.

קושי זה נוצר לרוב בשל דלות ראיות המצביעות על היות ראש הארגון כמי שאכן תכנן את התכנית העבריינית והוציאה לפועל. מכאן שדוקטרינת "רב העבריינים" למעשה מתגברת על כך משום שאם בכניסתם של חברי הקבוצה לארגון היסוד הנפשי מתגבש, כך גם היסוד הנפשי אצל ראש ארגון הפשע מתגבש ברגע הקמתו את הארגון או כניסתו לארגון וצבירת הכוח עד עמידתו בראשו. כאשר הוא מוגדר כחלק מן הארגון, למעשה הנסיבות האופפות את תפקידו יגדירו אותו כראש ארגון הפשע והתביעה תהיה מחויבת להביא ראיות מספקות, אם בעדויות ואם בראיות אחרות, לכך שהוא זה שעומד בראש הארגון.

ראש הארגון, על אף היכרותו עם חברי הארגון המידיים¹⁵ מנותק כמעט ממגע עם זרועות הארגון, מה שיוצר בעייתיות נוספת והיא היכולת להוכיח כי הם מתנהלים על פי דבריו ותו לא. כך, כאשר נחקק החוק היה צורך ממשי בהגדרת אותו ראש ארגון וזאת משום שראשי הארגון למעשה היו מוענשים, אם בכלל, באופן מחמיר פחות מהחברים האחרים בארגון וזאת על אף היותם בדרגה גבוהה ואלו אשר מנהלים ומנווטים את פעילות הארגון. כך, גם במקרים בהם

¹⁴ United Nations Convention against transnational organized crime-2000

¹⁵ הכוונה במילה "מידיים" היא שמדובר במי שמשתייך לארגון באופן "פורמלי" ולא מי שהארגון נעזר בו או מנצל אותו על מנת להגשים את מטרותיו.

הוצאו למעשה פקודות חיסול על ידי ראשי הארגון, הקושי הממשי היה להגדיר את אחריותו של ראש הארגון וזאת למרות שפקודותיו היו מביאות לעבירות פליליות חמורות ביותר.

בחוק המאבק למעשה אין הגדרה קונקרטית לראש ארגון פשע, למעט המילים המופיעות בסעיף 12(1) **"מנהל, מארגן, מכוון פעילות בארגון פשיעה או מפקח עליה, והכל במישרין או בעקיפין"**. כך, בהעדר הגדרה ממשית ומצומצמת, יכול בית המשפט למעשה להלביש את ההגדרה על המקרה אשר נמצא לפתחו, כל מקרה לנסיבותיו וכך להתגבר על משוכות שהיו קיימות באם ההגדרה הייתה מותאמת רק לסוג אחד של היררכיה ארגונית-פשעיתית. אף בשל מעמדו הבכיר של ראש ארגון הפשע ויכולת השליטה שלו בארגון, הגדיר המחוקק ענוש של עד 20 שנות מאסר וזאת בהתחשב במסוכנות הנובעת מעמדתו בארגון.¹⁶

כמי שעומד בראש אותו ארגון פשע, אשר מורכב מכמות אנשים המבצעת עבירות באופן תדיר ולעיתים גם עבירות חמורות, ראש ארגון הפשע אינו בוחל אף הוא באמצעים ולרוב הוא מהווה את החוליה המסוכנת ביותר בארגון. מיתוסים רבים באשר להנחיות והצבת גבולות על ידי אותו ראש הארגון מנופצים בעקבות התנהלות של ראשי ארגון בשנים האחרונות. מיתוסים כמו פקודות שלא לפגוע בנשים, ילדים, גורמי אכיפה וגורמים אחרים. בעוד העבודה תדון באותם הגורמים בהמשך, בקשר למסוכנות ראש ארגון הפשע, המיתוס של אי פגיעה בעורכי דין בכלל ובעורך הדין המייצג את ארגון הפשע בפרט, יידון כעת.

בשנת 2008 התפוצץ מטען חבלה מתחת לרכבו של הסנגור יורם חכם ז"ל. עד לאותה העת חכם היה עורך דין פרטי ומצליח אשר תפקד ייצג ארגוני פשע כבדים רבים במדינת ישראל. לאחר חקירה מקיפה לא הצליחה משטרת ישראל, זאת עד לשנת 2016, לשים את ידה על מי שהזמין את החיסול ולא מי שביצע את החיסול בפועל ולא היה קצה חקירה ממשי. לאחר מכן, בשנת 2016, נעצר ראש ארגון הפשע יוסי אבוטבול בחשד שהזמין את ההתנקשות בחכם לאור חילוקי דעות באשר לניהול תיק או אפילו האפשרות שחכם יפסיק לייצג את ארגונו. כך (לכאורה¹⁷) מודגמת מסוכנות הרבה של ראש הארגון כאשר לא רק שחפים מפשע נפגעים, אלא אף אלגו העומדים לצד הארגון וזאת משום מאווייו.

כשם שארגון הפשע דומה אך מובדל מפשע מאורגן או ארגוני טרור, כך מעמדו של ראש ארגון הפשע אל מול המארגן או ראש ארגון הטרור. בפס"ד משולם¹⁸ דן בית המשפט במקרה של מי שהיה ראש העמותה אשר מטרתה הייתה לחשוף את סיבת היעלמותם של הילדים "חטופי תימן". למשולם היו חסידים רבים אשר היו מתאספים לבקשתו, הן על מנת לשמוע את הרצאותיו בדבר הילדים החטופים והן לשם גיבוש הליכי מחאה כנגד השלטון. האירוע בו דן פס"ד זה למעשה לא נגע למטרת העמותה כלל, אלא ויכוח בין משולם לנהג מערבל בטון אשר הצריך התערבות משטרתית שמשולם לא היה שלם עם תוצאותיה.

לאחר שמשולם נעצר ושוחרר, חסידיו ארגנו התבצרות בביתו והחלו לזרוק בקבוקי תבערה ולירות על כוחות המשטרה. ניסיון הידברות עמו הביא לחבלה חמורה באחד השוטרים

¹⁶ אלדר, ש., "על היקפו של המונח "ארגון פשיעה" בחוק מאבק בארגוני פשיעה, התשס"ג-2003" משפטים מב' תשע"ב, 183-242.
¹⁷ המילה "לכאורה" הוספה כאן משום שאבוטבול עוד לא הורשע בדיון בהזמנת ההתנקשות ביורם חכם ז"ל.

וכך בית המשפט דן בשאלה מהי אחריותו של משולם למעשי החסידים, זאת על אף שהוא לא הגה את התכנית העבריינית ולא שלט על כולם. על אף האמור ולאחר שמשולם זוכה ממתן ההוראות לזריקת בקבוקי התבערה על השוטרים בערעור, בית המשפט העליון (ברוב דעות) מוצא להרשיעו מחדש כ"מבצע בצוותא" וזאת משום שהוא הבהיר כי לא הייתה בכוונתו לעצור את חסידיו מן התנהלותם וזאת על אף שידע כי יקשיבו לו ויחדלו ממעשיהם.

כך אומר בית המשפט באשר לפעולותיו של משולם, שאמנם לא נטל חלק פעיל בירי על השוטרים, אך עדיין היה ביכולתו להשפיע על תוצאות המעשה:

"מעשה-של-השתתפות' אינו חייב לבטא פעילות המשולבת בביצוע ה'מעשה', הנמנה עם רכיבי היסוד העובדתי שבעבירה, ומשמעותו רחבה ומקיפה כל 'מעשה' המבטא 'השתתפות' בביצועה של העבירה. סעיף 29 לחוק העונשין, המגדיר 'מעשה-של-השתתפות', אינו דורש ש'המעשה' ייעשה תוך כדי ביצוע היסוד העובדתי של העבירה, ודי שיהא בו לבטא 'השתתפות' בביצוע. 'השתתפות', כאמור, יכול שתחיל בהעלאת הרעיון בפני המיועדים לבצע את העבירה..."¹⁹

בהקשר של פשיעה ביטחונית, ניתן למצוא את פס"ד ברגותי²⁰ אשר דיבר על אחריות מנהיג טרור לעבירות ביטחוניות אשר בוצעו על ידי אנשי הארגון כאשר הוא מפקד עליהם ונותן להם הוראות. הדיון בבית המשפט למעשה נגע להבדלים בין המסייע למבצע בצוותא. כך, בהינתן שאותו גורם עומד ב"מבחן השליטה" ויש לו יכולת לשלוט על הנעשה בתכנית העבריינית, הוא יוכרז כמבצע בצוותא ועל אחת כמה וכמה כאשר ברגותי היה "אבי הרעיון" והוא זה אשר הגה חלק נרחב ממנה, על אף זאת שביצע פעולות מועטות.

בהתאם לכך, מצמצם בית המשפט את תפקידו של "המבחן הפונקציונלי" הנוגע להשתתפותו הפעילה של הגורם בפעולות ומאזן בין שני המבחנים. הוא מתייחס לעניין משולם ומייבא את המבחנים ואת ההסתכלות על יכולת ההשפעה על המעשה ולאן דווקא נקיטה פיזית של פעולות. משום ההבדלים בין ברגותי למשולם באשר לאי נוכחותו של ברגותי בעת ביצוע המעשים של האחרים בצוותא, מיישם בית המשפט את עיקרון "עצימת העיניים" בסעיף 20(ג)(1) בחוק העונשין באשר לטיבו של מעשיו והתוצאות שיכול וייגרמו.

כך למעשה, בשימוש במנגנונים אחרים, מיישם בית המשפט על פשיעה מאורגנת ועל ארגון בטחוני את מה שעתיד להיחקק באשר לארגוני פשע. מעבר לכך, מגדיל בית המשפט ומגדיר כי המשדל לביצוע המעשה הוא "מבצע אינטלקטואלי" אשר הוגה את התכנית העבריינית ונוטע בליבם של האחרים את ההחלטה על ביצוע העבירה. בית המשפט העליון מגדיר את מי שנותן את הפקודות וההוראות בתור מבצע בצוותא ולא כמשדל משום שהם הולכים על פי הנחיותיו ולאחר מכן צריכים לתת לו דין וחשבון על מנת להמשיך לפתח את תכניתו העבריינית.

¹⁸ דנ"פ 1294/96 עוזי אזולאי משולם ואחי' נ' מדינת ישראל [פורסם בנבו] (29.6.98) ("עינין משולם").

¹⁹ שם, עמ' 63.

²⁰ תפ"ח 1158/02 מדינת ישראל נ' מרואן ברגותי [פורסם בנבו] (20.4.04).

על כן, החליט בית המשפט כי באשר לארבעה פיגועים בהם ברגותי תרם תרומה ממשית לביצוע העבירות, וזאת משום שבאחרים היו אף מתכננים נוספים שהשתתפו ביצירת התכנית העבריינית והיו דומיננטיים יותר ממנו. בית המשפט למעשה נוגע לחוק המאבק וכן להצעת החוק העומדת מאחוריו²¹ וגוזר ממנו למקרה, אך רק למקרים בהם היה קשר עקיף ויכולת מודעותו של ברגותי לעבירות המסוימות.

בהתאם לאמור לעיל ועל אף שניתן להרשיע ראשי ארגון פשע כמבצעים בצוותא על פי חוק העונשין, חוק המאבק עוקף את הצורך הזה ומביא לכך שראש הארגון יורשע בהתאם למעמדו. ספרות רבה למעשה נגעה באותו הנושא, דווקא משום מעמדו הבכיר של ראש ארגון הפשיעה. למשל, שאיבה מדוקטרינת "אחריות בכירים" של אלדד שחר²², ובכך לגזור מעקרונות של המשפט האזרחי לתוך המשפט הפלילי.

כך, כשם מעמדו של ראש ארגון הפשיעה כ"עבריין על", ניתן יהיה לייחס לו אחריות קונקרטיית לפעולה קולקטיבית בשל מעמדו הבכיר והוויתור המושג מהעבריינים האחרים על מנת שהוא ישיג את מעמדו. אלדד שחר אף גוזר, מספרות קיימת אחרת, את התיאוריה בה ניתן יהיה להגדיר כי המקרים בהם לא כל העבריינים החברים מודעים לתכנית העבריינית, או אף מוכרחים לבצע את מעשיהם, להרשיע את העבריין העיקרי (ראש הארגון) דרך סעיף 29(ג) לחוק העונשין בדבר ביצוע באמצעות אחר²³.

כך, משנותחו יסודותיו של ארגון הפשע לפי החוק והפסיקה הישראלית, וקונקרטיית הובאה שאלת ייחודו של ראש ארגון הפשע, ניתן למעשה לערוך השוואה בין-לאומית בהסתכלות על גורמים אלו וזאת על מנת ללמוד יותר על הבעיה הגלובלית אשר הם יוצרים. הפרק הבא יעסוק למעשה בסקירה השוואתית של ארגוני הפשע בעולם לעומת ארגוני הפשע בישראל.

²¹ הצעת חוק מאבק בארגוני פשיעה, התשס"ב-2002.

²² אלדר, ש., "ביצוע רב עברייני והחלפת אובייקט העבירה" משפטים מ' תשע"ד, 270-229 וראה גם: לזר, ר., "על הספר: "כלי אדם – שימוש בבני אדם לביצוע עבירות והנהגת ארגוני פשיעה מאת שחר אלדר", הפרקליט נא' תשע"ב, 757-762.

²³ גישה זו לא התקבלה בפסיקה משום שהרשעת אדם כמבצע באמצעות אחר למעשה פוטרת מאחריות את מי שביצע את העבירה פיזית וההשתייכות הארגונית אינה מצדיקה פטור כזה.

ב'- סקירה השוואתית

ארגוני הפשיעה הן אינן תוצר של העת האחרונה, אלא היו קיימים עוד לפני כן בשמות אחרים כמו "משפחות פשע", "כנופיות פשע" וכו'. בישראל למעשה עד שנת 1978 כאשר ועדת שמרון פרסמה מסקנותיה²⁴, לא הוכרה האפשרות שישנם ארגוני פשיעה בישראל ורק לאחר כ-30 שנה נאות מחוקק מדינת ישראל להכיר באפשרות זאת ולחוקק את חוק המאבק. כך, בעוד שלמדינות מסוימות יש את הגדרותיהן לשאלה מי יוגדר כארגון פשיעה, ישנה אף הגדרה ברמה הבינלאומית באמנות שונות. כך למעשה מגדירה "אמנת פלרמו"²⁵ בסעיף 2(a):

"Organized criminal group" shall mean a structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit;

הגדרה זו אומצה למעשה אף על ידי אמנת השחיתות²⁶. כך, ניתן לראות כי המאפיינים הדומים בהגדרת ארגון הפשע הוא הימשכות רציפה של חיי הארגון ומטרות בלתי חוקיות. פרק זה למעשה יעסוק בסקירה השוואתית של ארגוני הפשע הבינלאומיים המוגדרים על ידי אתר ה-FBI וכן ארגוני פשע בארצות הברית.

ב. 1- ארגוני פשע בעולם והתמודדות משפטית

ה-FBI (Federal Bureau of Investigation) הוא גוף אשר מצוהף למחלקת המשפטים בארצות הברית ומהווה את השלכה הפדרלית לחקירות²⁷. ארגון זה אינו נוגע לפשיעה פלילית רגילה בתוך ארצות הברית (למרות שלעיתים הם עוסקים בפשיעה כמו רוצחים סדרתיים), אלא לפעילויות חתרניות כמו ארגוני פשיעה, ארגוני טרור, צווארון לבן, פשעים רבי היקף במרשתות האלקטרוניות ותחומים אשר מאיימים על ביטחונה ומהותה של ארצות הברית. מן הטעם הזה יצא הארגון בהגדרה של מהו ארגון פשע:

"Transnational organized crime (TOC) groups are self-perpetuating associations of individuals who operate, wholly or in part, by illegal means and irrespective of geography. They constantly seek to obtain power, influence, and monetary gains. There is no single structure under which TOC groups function—they vary from hierarchies to clans, networks, and cells, and may evolve into other structures. These groups are typically insular and protect their activities through corruption, violence,

²⁴ ראה לעיל הערה "על היקפו של המונח ארגון פשיעה"

²⁵ ראה לעיל הערה אמנת פלרמו

²⁶ United Nations Convention against Corruption-2003 אשר אומצה על ידי ישראל בשנת 2005 ואושרה בשנת 2009.

²⁷ <https://www.fbi.gov>.

**international commerce, complex communication mechanisms,
and an organizational structure exploiting national boundaries”.**

כך, ארגון ה-FBI מגדיר ארגון פשע כקבוצה אשר משתמשת באמצעים חוקיים ושאינם חוקיים על מנת להשיג כוח, השפעה ורווחים כלכליים. הארגון אף מתייחס לכך שאין מבנה אחיד של ארגוני פשיעה, אלא הם יכולים להיות החל מהיררכיה ועד לשבטים, רשתות ותאים וכן שאותם המבנים יכולים להשתנות ולהתפתח. ארגון ה-FBI מגדיר בנוסף כי ארגוני הפשע "באופן טיפוסי" משתמשים בשחיתות, אלימות, תקשורת בינלאומית ומנגנונים אחרים ולמעשה אינו חוסם עצמו בפני האפשרות להגדיר כמעט כל ארגון כארגון פשע. אתר ה-FBI מגדיר ארגוני פשע לפי ארצות מוצאן, אך מיהן למעשה אותן קבוצות שמוגדרות כארגון פשע?

אחד מאותם ארגונים הוא למעשה ארגוני פשיעה עולמיים, אשר מקורם הוא באיטליה וכעת הם פרושים בעולם כולו. ארגון זה הוא "המאפיה" אשר החלה להופיע עוד במאה ה-19. לפי מקורות ה-FBI בארה"ב עצמה ישנן קבוצות שונות של המאפיה: המאפיה הסיציליאנית, הקמורה הנפוליטנית, הנדראנגאטה (אשר החלו בתור קבוצות חשאיות באיטליה ועד להכללתן כארגוני פשע בשנות ה-80 של המאה ה-20), לה קוסטה נוסטרה והעורבים הקדושים המאוחדים. דרך הפעולה של ארגונים כאלו היא "שבטית" ולכן אין אחד אשר מארגן את כולן, אלא כל אחד עומד בפני עצמו. נטען כי בין ארגוני הפשע הם האכזריים ביותר, אין מפחדים מכלום וכן אגדות אורבניות מספרות שהם מגדלים את ילדיהם ומכניסים אותם בתור שתולים למשטרות.²⁸

ארגון ה"יאקוזה"²⁹ היפני אשר לאחרונה מחוסר אונים ואי טיפול בהם בזמן, הוכרו על ידי ממשלת יפן כארגונים לגיטימיים ואף אישרה להם לשאת נשק הוא ארגון פשע בינלאומי אשר זרועותיו עדיין פועלים מחוץ ליפן. ארגון זה מורכב מאנשים בעלי מעמד נחות והם עוסקים בתחום ההימורים, זנות, הברחת סחורות, הונאה וסחיטה סחר בבני אדם וגביית "פרוטקשיין" (דמי חסות). לאחר שבתחילה פעלו במבנה היררכי, כיום הם פועלים בתור סינדיקט (אגד) כאשר לכל אזור ביפן יש בוס משלו. טקסי החניכה שלהם מזוויעים והם כוללים אקטים טקסיים של סגפנות ופגיעות עצמיות.

ה"לוס קביירוס טמפלירוס" (אבירי ההיכל) הם ארגון פשע השולט במקסיקו ונמצאים במדינת מיצ'קואן במערב מקסיקו. מדובר למעשה בארגון פשע המחזיק "קרטל" סמים ואשר מחזיק בעוצמה רבה במקסיקו ומטיל אימה על התושבים. בראש אותו קרטל עומד "ברון" סמים גדול אשר מחלק פקודות לחברי הקרטל. קבוצה זו אינה בוחלת באמצעים להשגת כסף וכוח ופועל במישור פלילי וכול ביצוע עבירות חמורות כמו רצח, שוד, אונס ופשיעה באנשים תמימים אשר אינם מתנגדים להם, הם מתעסקים בעיר בייצוא סמים מסוג קוקאין הנחשבים לסמים קשים במיוחד. בטקס חניכה מסוים אף אכלו חברי הקבוצה לבבות של יריביהם.

אתר ה-FBI מתייחס בצורה כוללתית אף לארגוני פשע "שחורים" (אפרו-אמריקאים) בארצות הברית. מדובר למעשה ב"כנופיות פשע" אפרו-אמריקאיות אשר מפוזרות לאורך ארצות הברית ושולטות כל אחת בטריטוריה אשר היא מצליחה להשתלט עליה ולבסס את מעמדה.

²⁸ להמחשה ניתן לפנות לסרט "שתולים" בכיכובם של ליאונרדו די-קפריו וג'ק ניקולסון, בו מסופר על ראש ארגון מאפיה בארצות הברית המאמן ילד רחוב על מנת להכניסו לשורות המשטרה כדי שיהווה סוכן שלו.

כנופיות פשע אלו עוסקות בעיקר בעבירות רכוש, סחר בסמים ומבצעות פשעים מינוריים עד לדרגה של פשיעה כבדה. הם מתנהלים בצורה שבטית, כאשר לכל כנופיה "בוס" משלה ומטרתם המשנית היא להיאבק במשטרה בארה"ב ובגזענותה.³⁰

כפי שהובהר, ארגוני הפשיעה דומים במטרותיהם, אך הם אינם זהים במבנה ההיררכי שלהם. המאפיין העיקרי הוא שלרוב הם מחזיקים גם בעסקים חוקיים וזאת על מנת להסוות את מעשיהם הלא-חוקיים. כך, הם משווים לארגון פעילות נורמטיבית³¹ משום שעל אף הסיכון שהם יכולים להיתפס, הסיכוי למוטט את הארגון כולו קלוש ועסקים חוקיים אלו הם אמצעי הישרדות³². כן, הדבר אשר מאפיין אף את הפשע המאורגן העולמי (בייחוד בארה"ב) כמו גל הפשע המאורגן הישראלי הוא הניסיון הבלתי פוסק לשחד עובדי ציבור.³³

בדצמבר 2000 נחתמה אמנת האו"ם כנגד פשע מאורגן בעיר פאלרמו שבאיטליה אשר נהפכה להיות סמל המאבק בארגוני פשיעה. "אמנת פאלרמו" הכריחה את מדינות העולם, בינה גם ישראל, לחוקק חוקים המתמודדים באופן מיוחד עם הקונסטרוקציה המערכתית של אותם ארגוני הפשיעה וכן לספק בידי רשויות האכיפה והתביעה את הכלים להתמודד עם ארגונים אלו. מדינות שונות החלו לפתח מנגנוני חקיקה, כולל חוקים שלמים אשר באים על מנת לטפל באותם ארגוני פשעה ואשר לייצר כלים שיפשטו את ההליך המשפטי ויבהירו אותו ואת האכיפה.

באנגליה חוקק ה-SCOPA³⁴ (The Serious Organized Crime and Police Act 2005) אשר מהווה חוק פרלמנט שנועד להתמודד עם תופעת הפשע המאורגן באנגליה ובעיקר הקמת הארגון ללחימה בפשע מאורגן חמור המהווה סוכנות אנגלית המתמודדת עם אכיפה של פשע מאורגן. החוק מסר לכוחות האכיפה יכולת מוגברת לפקח על הנעשה ברחובות וכן להתמודד עם ארגוני הפשע ולהגדירם כמי שקשור בחוטים ומבצע פעולות בהתאמה. הוא מסר לבתי המשפט את היכולת להגדיר כי מי שמפקח על הנעשה הוא גם חלק משרשרת המעשים עצמם וכן מסר לכוחות האכיפה את היכולת לעצור אנשים וסמכויות נוספות להתמודד עם פשעים חמורים.

ה-RICO (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act)³⁵ היה קיים בארצות הברית והוא חוק אשר נולד להתמודד עם ארגוני פשיעה בארצות הברית, בראש ובראשונה המאפיה. הקונסטרוקציה של החוק וסעיף ההגדרות מביא לידי כך שכוחות האכיפה יכולים להשתמש גם בכוחם אל מול אדם אחד הפועל בארגון וכן הארגון עצמו. המושג Enterprise מגדיר אינדיבידואלים, שותפות, חברה, שייכות או כל ישות משפטית אחרת או קבוצה של פרטים אשר התאגדה על מנת לבצע מעשים שאינם חוקיים.

²⁹ יעקב רוז, אחי, היאקוזה: מסע אישי אל תוך המאפיה היפנית, מודן, 2004.
³⁰ Hauck, P., and Peterke, S., "Organized crime and gang violence in national and international law" International review of the red cross, Volume 92 Number 878 June 2010, pages 407-436.

³¹ Doyle, C., "Organized crime in the USA during prohibition: an economic analysis of the rise of an illegal industry" Student Economic Review, Vol. 19, 2005, pages 55-70.

³² Mallory, S., "Chapter 1: An introduction to organized crime" Understanding organized crime: second edition, pages 1-14.

³³ Sangero, B., "Are All Forms of Joint Crime Really "Organized Crime"? On The New Israeli Combating Criminal Organizations Law and Parallel Legislation in the U.S. and Other Countries" Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev. Vol. 29: 61, pages 61-104.

³⁴ The Serious Organized Crime and Police Act 2005.

³⁵ Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act.

חוק זה, אשר מהווה חוק פלילי פדרלי ומחייב את כל מדינות ארצות הברית³⁶ מגדיר מעשים של ארגון, או מי ממשותפתיו, הנוגעים לסחיטה ומטרות שחיתות, כמעשים אשר מטופלים בערוץ שונה ומי שפקד על המעשים ייחשב להיות זה שעשה אותם בעצמו. החוק מיישם את "דוקטרינת רב-העבריינים" והוא גם מגדיר פרוצדורה פלילית נוקשה יותר, הבאה לטפל למשל בסעיף 1965 בעדים, משום העובדה כי המחוקק הפדרלי של ארצות הברית מכיר בכוחם של ארגוני הפשיעה וההשפעה שלהם. חשיבות חוק זה הוא שכאשר אדם עבר עבירות מסוימות בתוך טווח של מספר שנים, הוא יועמד לדין תחת חוק זה כמשתייך או מבצע פשיעה של ארגוני פשע³⁷. כאשר אדם מבצע פשעים אלו תוך גרימת רווח כלכלי, הדבר יהווה לינק לארגון פשע באם הוא שלח אותו והוא גם מקנה תרופות אזרחיות בתביעות כנגד מי שמשתייך לארגון פשיעה וניזוק ממנו.

לחוק זה קדם ה-Organized Crime Control Act³⁸ אשר מהווה חוק ישיר יותר לקישור של ראשי ארגון הפשע ואשר דן בהגדרה לארגון פשע לצורך עניינים כלכליים. הוא מגדיר איסור על ניהול מוסד הימורים (הימורים באופן כללי אינם אסורים בארצות הברית) לאורך זמן ולצורך שאינו חוקי ומגדיר אותו כחלק מארגון לא חוקי. הוא נותן גישה לבתי המשפט להכריע בהרכב של חבר מושבעים מורחב וכן מעניק כוחות לתובע המחוזי של ארצות הברית להגן על עדים, בין אם במדינה עצמה ובין עם כלים בין-מדינתיים.

בפסק דין Boyle³⁹ נדון מקרה שבו התמודד בית המשפט העליון בארצות הברית עם חוק ה-RICO כאשר אדמונד בויל, חבר של כנופית ה"גאמבינו" בניו-יורק היה חלק משודדי בנק אשר שדדו למעלה מ-30 מקומות. השאלה העיקרית של בית המשפט הייתה האם התכנסות לצורך מעשה אחד, אשר אינה התכנסות לצורך מעשים פליליים שונים, מהווה התכנסות של ארגון פשע לצורך השימוש בחוק ה-RICO? בדעת רוב, החליט בית המשפט העליון כי התשובה לכך היא חיובית וכי אין צורך שאותה כנופיה תקיים קשרים שאינם רציפים וכי היא ישות מאורגנת בשל ההתגודדות על מנת לבצע פשע מסוים מעבר לפעם אחת והחליט כי לעיתים גם פשע אחד יגדיר כי הקבוצה היא ארגון פשע לאור היקף הפשע, מטרתו וכן יישומו⁴⁰.

ניתן לראות כי ארצות הברית מקדישה את חוקיה במאבק בארגוני הפשיעה, כאשר היא מגדירה כי ההתאגדות הכלכלית היא אשר משפיעה על היקף הפשיעה וכן מטרת הפשיעה. החוקים הדנים בהגדרות של הארגון מסתכלים עליו כעל ישות אשר כל קיומו הוא לצורך של השאת רווחים, כפי שאמנת פאלרמו מגדירה והיא כבר הגדירה זאת עוד קודם לכן. כך, לאחר שנסקרה ההתמודדות המשפטית בראייה השוואתית, יש לחזור לישראל.

³⁶ ההבדל בין חוק פדרלי לבין חוק מדינת הוא שהראשון מחייב את כל המדינות, בעוד מערכת האכיפה והמשפט המדינתית מחייבים את המדינה עצמה. ארצות הברית מתאפיינת לרוב בכך שהאכיפה הפלילית היא על ידי החוק הפדרלי והחוקים האזרחיים נאכפים מדינתית.
³⁷ ראה לעיל הערה מספר 31.

³⁸ Organized Crime Control Act – 1970.

³⁹ Boyle v. United States, 556 U.S. 938 (2009).

⁴⁰ Morrissey, Michael (2009). "Structural Strength: Resolving a Circuit Split in Boyle v. United States with a Pragmatic Proof Requirement for Rico Associated-in-Fact Enterprises" (PDF). Fordham Law Review. 77 (4): 1939–2001

פרק ג' - התמודדות המשפט בישראל עם ראשי ארגוני הפשע

מדינת ישראל אינה חפה מקיומו של פשע מאורגן והוא פועל שנים רבות וזאת אף לפני הוצאת חוק המאבק. ארגוני הפשע בישראל אינם בוחלים והם למעשה עוסקים במגוון עבירות ותחומים בלתי חוקיים כדוגמת: הימורים לא חוקיים, הלוואות בריבית, זנות, סמים, סחר בנשק, הלבנת הון ואף מחזיקים עסקים חוקיים על מנת להמשיך לעסוק בפעילותם הבלתי חוקית ולהסוות אותה⁴¹. רק בשנים האחרונות נעצרו מעל 4 ארגוני פשיעה גדולים שפעלו בישראל. להלן תערך סקירה באשר לארגונים שהורשעו וכאלו שהואשמו בתור ארגוני פשע, כאשר לאחר מכן המשך הפרק יתמודד עם המשפט בהקשר של חוק המאבק וכן ההתמודדות המשפטית.

ג. 1- ארגוני פשע בישראל

ב-2012 במבצע אשר נקרא "גרין מייל" נערכה פשיטה על ארגונים בדרום הארץ, בייחוד בעיר אילת ובעיר באר שבע. בעיר אילת נעצרו חברי ארגונו של אילן בן שטרית ובבאר שבע נעצרו חברי ארגונו של שמואל גרימברג. בסופו של יום שניהם הורשעו בתור ראשי ארגון פשע (בנוסף לגרימברג הורשע גם זזה צדיק בתור ראש ארגון, אך הוא היה פחות דומיננטי)⁴². במשפטיהם של חברי הארגון עמדה עדותו המרכזית של "עד מדינה" (סוגיה שתדון בהמשך) שהיה עד לתחילת המשפט חבר ארגון אשר ערך עסקה עם משטרת ישראל בה הוא יעיד כנגד חברי הארגון ולא יועמד לדין על פעילותו בארגון. במשפטם נתגלתה ההיררכיה בין ראשי הארגון לזרועות וכן כי עסקו במגוון הפשיעה כולל הלבנות הון, סחיטת כספים, ניסיונות רצח, עבירות אלימות ואיומים.

מלבד שני ארגונים אלו, אשר הורשעו לאחרונה (2016-2017) ניתן למצוא ארגונים פשע רבים המכונים "כנופיות פשע" ואשר ידוע כמעט לכולם מי העומד בראשם. למשל, ארגונו של זאב רוזנשטיין (המכונה "הזאב בעל תשע הנמשות") היה ארגון אשר השתמש באמצעים אלימים ופעל בעיקר במרכז הארץ. בניסיונו להגיע לרמה בינלאומית נעצר רוזנשטיין בארצות הברית בגין הפצת כדורי אקסטזי והוסגר למדינת ישראל בשנת 2006 על מנת לרצות את המשך עונשו⁴³.

בשנת 2009 הורשע יוסף אבוטבול בניהול ארגון פשיעה⁴⁴. ארגונו עסק בפעולות לא חוקיות ופעולות חוקיות גם יחד והוא הורשע בנוסף בעבירות של סחיטה, הצתה, כליאת שווא והלבנת הון. ארגונו של אבוטבול, אשר מנה לפחות 18 אנשים כלל בתחילה גם את ארתור רוזן, אשר החשד מעלה כי הוא נרצח על ידי אבוטבול בשנת 1999 וזאת משום שסירב להתנקש במי שאבוטבול הורה לו. כך ורק לאחר כניסתו לכלא החלו לצוף מעשיו של אבוטבול, ובין היתר גם (לכאורה) הזמנת רציחתו של עורך דינו יורם חכם.

⁴¹ אמיר, מ., "היש פשע מאורגן בישראל?" שערי משפט ב(3) 321-335.

⁴² תפ"ח 20623-11-12 מדינת ישראל נ' שמואל גרימברג ואחי' [פורסם בנבו] (30.2.17) + תפ"ח 26879-11-12 מדינת ישראל נ' אילן בן שטרית ואחי' [פורסם בנבו] (4.6.16).

⁴³ בג"ץ 1175/06 שורת הדין - ISRAEL LAW CENTER נ' שרת המשפטים [פורסם בנבו] (13.2.2006).

⁴⁴ תפ"ח 1049/07 מדינת ישראל נ' יוסי (פליקס אבוטבול) ואחי' [פורסם בנבו] (4.6.09).

אחד מראשי ארגון הפשע המפורסמים בארץ ובעולם הוא יצחק אברגיל אשר הורשע במעשה הרצח הראשון שלו בשנת 1989⁴⁵. אך הרצח ביצע אברגיל בהיותו בן 17 עת היה חבר בארגון פשיעה אך עדיין לא עמד בראש וזאת משום שנרצח סירב לשתפו ברווחי מכירות סמים. עד לאותה העת צבר אברגיל הרשעות רבות החל מהיותו בן 14 בתחום האלימות, תעבורה סמים ואף ניסיון לרצח. משום שבעת הרצח הוא היה קטין, בית המשפט לא חויב בהשתתף מאסר עולם והוא נידון ל-18 שנות מאסר.

מקרו של אברגיל מדגים את המורכבות של ארגוני הפשיעה במדינת ישראל ואת הריבוי של אותם הארגונים. בשל היות ארגונו במרכז הארץ הוא חבר לארגונים רבים שפעלו באותו אזור, בינם זה של רוזנשטיין וזה של אבוטבול והם אף הפכו להיות יריבים. אברגיל היה יעד לחיסול של ארגוני פשע אחרים בדרכים אכזריות כולל שיגור טילי לאו על ביתו ומכוניתו וכן הטמנת מטעני נפץ. אברגיל לא הסתפק במעורבותו בפלילים בארץ והחל לצבור זרועות בעולם ובין היתר בארה"ב. בשנת 2011, תוך שהוא מחכה לאישום התלוי נגדו בסעיפי עבירות רבים, הוא הוסגר לידי ארצות הברית בגין מעורבותו בסמים⁴⁶ ולאחר שהורשע והחל לשאת מאסרו הוא ביקש לחזור לשאתו במדינת ישראל. כעת עומדים ותלויים נגדו תיקים נוספים בישראל.

מקרה מפורסם אשר נוגע לארגון פשע בצפון הוא פרשת "השוטרים הנוקמים"⁴⁷ אשר נוגע לארגונו של מיכאל מור בצפון הארץ. דובר היה בשוטרים במשטרת נהריה אשר היו מושא לניסיונות התנקשות של הארגון, מטעני חבלה הונחו בבתיהם, ליד מכוניותיהם, הם אוימו ואף נורו צרורות של יריות על תחנת המשטרה. באקט נואש החלו 5 שוטרים מן המחלקה להשיב מלחמה בארגונו של מור באותם האמצעים הלא-חוקיים שנקטו כלפיהם. הם הועמדו לדין בגין עבירות שונות וכאשר אחד מהם הפך להיות "עד מדינה" 4 שוטרים הורשעו בדין. פרשה זו הדגימה הן את המגפה אשר פרצה במדינת ישראל, יחד עם ארגוני הפשיעה האחרים שהתפרסמו באותם הימים והן את כוחם ופחדה של המשטרה מהם.

כיום מיכאל מור עצור יחד עם ניבי זגורי, אשר נטען כי הוא ראש ארגון פשיעה יחד עם אחיו חגי זגורי אשר הורשע בעבירות של מנהל ארגון פשיעה ועבירות אחרות כמו ניסיון רצח, אלימות והלבנת הון⁴⁸. ניבי זגורי, יחד עם אחרים, עצור כעת ומואשם בעבירות רבות כמו ניסיון לרצח, רצח, חבלה חמורה, הלבנת הון וזאת עקב פעילות פלילית אשר מיוחסת לו. נטען כי ניבי זגורי פועל בדרום הארץ וכי הוא אחראי הן על חיסולה של דבורה הירש והן על חיסול בעלה לשער, טל קורקוס, אשר היה חלק מארגונו של חגי וניבי והעיד כנגדם במסגרת היותו "עד מדינה".

המקרה של ניבי זגורי והאישומים כלפי מדגימים אף הם את חוסר הגבולות אשר קיימים אצל ארגוני הפשיעה, בעוד דבורה הירש נרצחה אל מול עיני שני ילדיה בצהריי היום בשכונה בבאר שבע וזאת עקב נקמה על עדותו של קורקוס. לאחר הסקירה שנערכה והובהר כי ארגוני פשע אכן חיים ומתקיימים במדינת ישראל וכי לרובם יש את מי שמנהל ומארגן אותם, הגיעה העת לדון בשאלה כיצד מתמודדים החוק והמשפט הישראלי עם ארגוני הפשיעה ובייחוד עם מעמדו של

⁴⁵ ע"פ 369/87 - יצחק אברגיל נ' מדינת ישראל [פורסם בפסק דין] (17.4.1989).
⁴⁶ עפ 6717/09 ישראל אוזיפה נ' היועץ המשפטי לממשלה [פורסם בנבו] (06.12.2010).
⁴⁷ תפח (חי) 4067-07 מדינת ישראל נ' רמי מוסא ואח' [פורסם בנבו] (13.07.2009).

ראש ארגון הפשע. דבר זה ייעשה בנפרד על ידי הצגת חוק המאבק בארגוני פשיעה ולאחר מכן דיון של בתי המשפט הכיצד הם מתמודדים עם חוק זה וכן המקרים הפליליים המגיעים לכותליהם. דבר זה ימשיג את כובד ההתייחסות לארגוני פשיעה.

ג.2- חוק המאבק בארגוני פשיעה

חוק המאבק בארגוני פשיעה נוסד על מנת להתמודד עם היקף הפעילות של ארגוני הפשיעה בישראל והוא נולד תחת ההנחה כי ארגוני הפשיעה מכילים בתוכם בעלי תפקידים אשר נמצאים בראש ההיררכיה של הארגון. הנחה זו היא שנטרול של אותם "ראשי ארגון" יביא לכך שגם הארגון ייפול וכל עוד הם לא ייפגעו, אלו אשר רק מבצעים את הפקודות יוחלפו על ידי אחרים, זאת משום שהם אינם מנחים את הארגון ולכל אחד מהם יש תחליף⁴⁹. הרציונל של חוק זה הוא ההבנה כי הטיפול בארגוני פשיעה צריך להיות בינלאומי וזאת משום פרישתם וכן הקשרים שלהם בחו"ל וכן הוא צריך להיות על ידי פירוק תשתיות כלכליות של ארגוני הפשיעה וכן התשתיות הפיזיות ונטרול הגורמים עצמם.

מטרת החוק היא למעשה להקל על מערכת המשפט וכן מערכת אכיפת החוק בעת הגדרה של ארגוני פשע, לא רק על ידי אלו הפועלים בה אלא בעיקר על ידי פעולותיהם. כך, ההגדרה של מיהו ארגון פשע בסעיף ההגדרות היא רחבה וכוללת וזאת בשל תכליתה ומודעות המחוקק לכך שארגוני פשיעה פועלים בצורות שונות ואין מחויב המציאות כי אפילו הסטרוקטורה המבנית שלהם או פעולותיהם הבלתי חוקיות יהיו זהות. נוסף לכך, החוק כוללני בזאת שהוא אינו מגדיר מטרות ארגוניות כאלו ואחרות אלא מכליל את כל המטרות הארגוניות כל עוד הארגון פועל באמצעים בלתי חוקיים.

חוק המאבק בארגוני פשיעה מעיד גם על כך שמחוקק מדינת ישראל הולך בתלם העולמי ומבין כי המאבק המרכזי בארגוני הפשע הוא הפסקת המשאבים הכלכליים שלהם. על כן, בחוק המאבק לארגוני פשיעה ישנו את סעיף החילוט אשר נוגע לכך שמרגע הכרות מי שפעל לצורך השאת רווחים לארגון הפשיעה, ניתן יהיה לחלט (להחרים) את אותו הרכוש שהושג וכן את הרווח הכלכלי שהושג⁵⁰. פן זה שם לב שלצד האנושיות של מעשי העבירה והמשתתפים בה, הם אינם עושים את הפעולות ללא מטרה כלכלית או ללא אמצעים כלכליים וכי נטרול כלכלי יביא לידי פגיעה אנושה ביכולתו של הארגון להוציא לפועל את רצונו.

כוללניות זו מביאה לידי כך שישנו צורך בפעולה של תחומי המשפט הכולל את המשפט הפלילי ואת האסכולה הכלכלית של המשפט. העבירות הן אינן עבירות פליליות גרידא שכן לרוב הן מייחסות לעובר העבירה ב- Sub-text את המניע הכלכלי לביצוע של העבירה. אמנם המשפט הפלילי אינו מצריך מניע, אך ההנחה מאחורי החוק למאבק בארגוני פשיעה היא כי העבירות נעברות על מנת לשמור על כוחם, המושג בין היתר בכוח כלכלי. כך למשל, אחת מהעבירות

⁴⁸ תפח (ב"ש) 24018-03-10 מדינת ישראל נ' חגי זגורי [פורסם בנבו] (22.4.2012).

⁴⁹ חוק המאבק בארגוני פשיעה, מבקר המדינה, דו"ח שנתי (2011) 59ב.

⁵⁰ פרקים ג-ה', סעיפים 20-5, ניתן לראות כי החוק ישנו נתח רחב של התייחסות כלכלית לפן הרווחי של מעשי העבירות וכך הוא מגדיר גם חילוט לאחר הרשעה בעבירה וכן חילוט ללא הרשעה בעבירה.

המיוחסות בראש ובראשונה לארגוני הפשיעה היא הלבנת הון כאשר סעיף 36 מקיים "לינק" (קישור) ישיר לחוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 ואף יוצר איסור מפורש.

משום שחוק המאבק בארגוני פשיעה מכיר בכוחו של ראש הארגון וכן בכך שלרוב האחרים הם אלא "חיילים" וללא ראש הארגון לא הייתה מתקיימת פעילות פלילית בהיקף כמו של הארגון, נולד סעיף 2 "פעיל בארגון פשיעה" אשר סעיף קטן (א) מגדיר מיהו ראש הארגון:

- (א) העומד בראש ארגון פשיעה, או העושה אחד מאלה באופן שיש בו כדי לקדם את פעילותו הפלילית של ארגון פשיעה, דינו – מאסר עשר שנים:
- (1) מנהל, מארגן, מכוון פעילות בארגון פשיעה או מפקח עליה, והכל במישרין או בעקיפין;
- (2) מממן במישרין או בעקיפין פעילות של ארגון פשיעה או מקבל מימון לצורך הפעלת הארגון, או מחליט בענין חלוקת כספים בארגון פשיעה.
- (ב) הנותן שירות ייעוץ לארגון פשיעה במטרה לקדם את פעילותו הפלילית של ארגון הפשיעה, דינו – מאסר עשר שנים.
- (ג) נעברה עבירה כאמור בסעיפים (א) ו-(ב), לענין ארגון פשיעה שפעילותו כוללת גם עבירה שהעונש הקבוע לה עולה על 20 שנות מאסר, דינו של עובד העבירה – מאסר 20 שנים.

מטרתו של סעיף זה היא להראות כי כל מי אשר מקושר לארגון, אם זה בניהולו ואם זה בייעוץ או מעבר על עבירות יטעם את נחת זרועו של בית המשפט ויוכרז כחלק מהארגון. על מנת שאותו ראש ארגון יוכרז בהתאם לתפקידו יש צורך בשני תנאים מרכזיים: הראשון הוא על האחריות שלו להישזר לתוך פעילותם של חברי הארגון וכן פקודותיו צריכות להישמר על ידיהם וזאת על מנת שהוא יוכר כמי שמפקח על הפעילות. התנאי השני הוא שכוח זה יובא באמצעות ההשתייכות בלבד והוא אינו יכול להיות משדל או מסייע⁵¹.

חקיקת חוק המאבק בארגוני פשיעה, מעבר לכל רציונל להגדיר מיהם ראשי הארגון או מהי הפעילות הארגונית, נעשתה גם על מנת להרתיע ולהעניש בחומרה את מי אשר משתייך לארגוני הפשע. כך, העונשים אשר קובע המחוקק הם עונשים חמורים יותר וזאת משום שהפעילות הארגונית היא חמורה לכשעצמה והיא מביאה לרוב לנזקים חמורים יותר מאשר פעילות פלילית רגילה. טול למשל את סעיף 3 לחוק המאבק בארגון פשיעה, אשר מגדיר כי מעבר על עבירה תוך השתייכות לארגון היא נסיבה מחמירה אשר מעלה את רף הענישה.

משום הידיעה של המחוקק על הלחץ שיוצרים לעיתים ארגוני הפשיעה אשר נסים לקיים לעצמם ענפים במקומות השפעה כמו נבחרי ועובדי ציבור, סעיף 4 לחוק המאבק מהווה מסר לכל מי אשר ייבחר לעזור לארגוני פשיעה כעובד ציבור. כך הסעיף קובע כי "עובד הציבור המשתמש לרעה במעמדו או בסמכויותיו באופן שיש בו כדי לקדם את פעילותו הפלילית של ארגון פשיעה, דינו – מאסר עשר שנים". כך למשל, גם עבירת השוחד המוגדרת בסעיף 290 לחוק העונשין, הסנקציה

בצדה היא עשר שנות מאסר או קנס. לעומת זאת, סעיף 4 לחוק המאבק בארגוני פשיעה מגדיר כי הסנקציה היא מאסר בלבד, דבר אשר אינו מותיר לבית המשפט (אלא בנסיבות מיוחדות) להטיל קנס בלבד על עובד הציבור אשר משתמש בסמכויותיו על מנת לעזור לארגון הפשיעה. כך מבטא מחוקק מדינת ישראל את סלידתו מכך שארגוני הפשיעה מצאו לעצמם את הדרך להשפיע על עובדי הציבור.

אחד החוקים אשר נקשרים לרוב לחוק המאבק בארגוני פשיעה הוא החוק להגנת עדים⁵². חוק זה מגדיר מי יהיה "עד מדינה" ומהו היקף ההגנה אליו יזכה מהמדינה כאשר הוא מעיד כנגד אדם אחר, כאשר לרוב מדווח על הגנה של המדינה במקרים בהם מעורבים ארגוני פשיעה. סעיף 544(א)(א) לפקודת הראיות⁵³ מגדיר את אותו עד מדינה כך: **"שותף לאותה עבירה המעיד מטעם התביעה לאחר שניתנה או שהובטחה לו טובת הנאה"**. כך לרוב מי שהופך להיות עד מדינה הוא מי אשר השתייך לארגון וברגע אחד החליט כי הוא אינו רוצה להשתייך אליו יותר, אם זאת בעקבות לחץ פנימי או לחץ חיצוני ואת עדותו, מכוח היותו עד מדינה ושותף, יש לתמוך בראיית הסיוע על מנת להרשיע מי מארגון הפשע⁵⁴.

חוק זה ספג ביקורות רבות שכן הרציונל הוא מתן טובת הנאה, עד לעיתים מחיקת כלל האישומים או החשדות כנגד אותו עד מדינה. על כן יצאה הנחיית היועמ"ש אשר דנה במתן הגנה לעד מדינה⁵⁵ ומתיי ייחתם הסכם כזה ומהו היקפו. נקבע כי רק באשר תמורת מידע רחב היקף ושל ממש יכול וייחתם הסכם כזה וזאת משום העובדה כי עד המדינה הוא קשר מאוד ממשי לפעילות של אחרים, אשר ללא עדותו המדינה מתקשה מאוד לקשר את האנשים למעשיהם וכן לקבר את מערכות היחסים של מי שעומד בראש הארגון ומיהם רק החיילים. כך, הוסבר מהו רציונל החוק ומה הדגש אשר המחוקק וכן רשויות האכיפה שמו להם למטרה, כעת יוסבר כיצד מתמודד המשפט עם אותם מקרים של ארגוני פשיעה.

ג.3- התמודדות המשפט הישראלי עם הרשעות וגזירת דין ראשי ארגון פשע

הפשע המאורגן, כפי שהובהר בפרק הראשון של עבודה זו, אינו זר למערכת המשפט הישראלית וישנם כמעט כל יום מי אשר מבצע עבירות בצורה מאורגת. בשל העובדה כי לא תמיד מדובר בארגוני פשע, לצד חקיקת חוק המאבק בארגוני פשיעה, ישנה את הפרשנות המשפטית אשר שמה לה דגש להקיף את הרציונל של חוק המאבק וכן לתת לו ביטוי בעת בחינת מקרים שונים אשר מגיעים לכותלי בית המשפט. פרק זה יערוך הבחנות בין מקרים שונים ויבין מהו הבסיס המרכזי להרשעת בית המשפט את המבצעים עבירות כארגוני פשע וכן ראשיהם.

במקרה של יוסי אבוטבול⁵⁶ דובר במי שהורשע בשנת 2009 בניהול של ארגון פשיעה והוא וארגונו הורשעו בעבירות שונות כמו סחיטה, הלבנות הון, הצתה וכליאת שווא. בית המשפט המחוזי דן

⁵¹ פרוסט, א., "על 'חוק המאבק בארגוני הפשיעה' – קווים פרשניים ראשוניים לדמותו" (פורסם בנבו).

⁵² חוק להגנת עדים, התשס"ט-2008.

⁵³ פקודת הראיות [נוסח משולב] התשל"א-1971.

⁵⁴ סעיף 64(א)(ב) לפקודת הראיות.

⁵⁵ הנחיה מס' 4.2201 "עד מדינה" (2005).

⁵⁶ תפ"ח 1049/07 מדינת ישראל נ' יוסי (פליקס אבוטבול) ואח' [פורסם בנבו] (4.6.09) - הכרעת דין (541 עמודים).

באחריות של ראש הארגון וכן של חייליו וכן ביצוע העבירות והשאלה האם מדובר בארגון פשיעה או ביצוע בצוותא וחותר את הכרעת הדין כך:

“וידוגש, אם היו שלבים במהלך הדיון בהם נדמה היה, כי אפשר ומדובר בענייננו זה במבצעים בצוותא בלבד, להבדיל, מחברים בארגון פשיעה - ולו, בחלק מן האישומים נשוא כתב האישום - הרי, בסופו של יום, לא היה מנוס מן המסקנה שבפנינו ארגון פשיעה על כל המשתמע מהגדרת מונח בעייתי זה. שהרי, הוכח מעבר לספק סביר, כי ענין לנו בארגון היררכי, שמטרותיו מוגדרות ופעילותו מוכוונת, ואשר הכל מתבצע בו על פי הוראות מגבוה, בסדר מופתי ובמשמעת שלא היה עורר עליה.”

זו הייתה הפלטפורמה על פי ביסס בית המשפט את הרשעתו של פליקס אבוטבול בניהול ופיקוח על ארגון פשע, כאשר הוא מקשר את הפעילות הארגונית למעשים אשר נעשו על מנת לרצות אותו. מתוך 24 הנאשמים הוא מרשיע 22 ומזכה שתי נשים אשר הוא נעזר בהן רק כדי להעביר צ'קים וקובע כי מעשיהן היה ללא ידיעה על תוכנם של הדברים וכן על ההשפעות. בית המשפט מטעים כיצד אבוטבול הפך להיות חלק בלתי נפרד מחייהם של חיילי הארגון וכן פיקד על הנעשה בתוך הארגון ולעיתים אף מחוצה לו בחייהם הפרטיים.

במקרה של אילן בן שטרית⁵⁷, דובר בארגון פשיעה אילתי אשר הורכב מראש הארגון אילן וכן שבעה חיילים נוספים שהיו חבריו וכן אחיינו, חן בן שטרית. בית המשפט המחוזי הרשיע את אילן בעבירה של ראש ארגון פשע ואת חברי הארגון בעבירות כמו ניסיון לרצח, קשירת קשר, סחיטה באיומים, ארגון משחקים אסורים והלבנת הון. במקרה זה דובר היה בעד מדינה (א.ו.) אשר חתם על הסכם עם המשטרה וזאת לאחר שניסיון הרצח היה של חברי הארגון אותו לאחר שאמר להם כי הוא אינו חפץ יותר בהשתייכות לארגון, במהלכו נורו בבטנו חמש יריות אך הוא שרד אותן והחל לשתף פעולה עם המשטרה.

בית המשפט המחוזי פורט את הקשרים בין ראש הארגון לחייליו וכן את הקשרים בין החיילים עצמם. הוא דוחה את טענותיהם של הסנגורים ומפרט כי עד המדינה תיאר דפוס שיטתי של חברי הארגון ופועלם באומרו:

“במקרה דכאן, מצאנו כי קיים דמיון בעניינים רבים בין האישומים וכי ניתן בהחלט להבחין בדפוס פעולה דומה. וזאת, על אף שכל אישום עוסק באירוע נפרד, במועדים שונים על פני ציר הזמן, וזהות האנשים שנוטלים בו חלק משתנה, עדיין ניתן להבחין במכנה משותף, והכל כפי שיפורט להלן באישומים השונים ובפרק המסכם. על כן הלכה זו חלה אף בענייננו. לפיכך, לא מצאנו יסוד לטענת ההגנה כי הלכה זו אינה חלה שכן כאן אין המודבר בדפוס פעולה דומה ובמעשים דומים.”

⁵⁷ תפ"ח 20623-11-12 מדינת ישראל נ' שמואל גרימברג ואח' [פורסם בנבו] (26.9.2016).

בית המשפט קובע כי אילן בן שטרית החדיר את חייליו למקומות רבים על מנת להשיג השפעה. במקרה זה הוא גם הסתייע בפעולותיו של יניב זיינו אשר היה עובד בעיריית אילת. הוא מראה כיצד לארגון הפשע הייתה השפעה נרחבת בעיר אילת וכיצד הוא הטיל אימים על מי שניהל את חיי הלילה ואפילו עם גורמים בעירייה ואנשי העסקים הקטנים באילת. עוד שם בית המשפט דגש על המערכת הארגונית וההיררכית של ארגון הפשיעה, על היחסים המוסדרים ביניהם וכן על ההחלטות מי מבצע אילו פעולות ולמי נשמעים.

בגזר הדין⁵⁸ מבטא בית המשפט את החומרה של ארגוני הפשיעה וכן ההשפעה הנרחבת על הפרט ועל חיי היומיום אשר נעשים קשים יותר כשהוא מתמודד מול ארגון אשר אינו בוחל בשום אמצעים. הוא מפרט כיצד ההרשעה של ראש ארגון הפשע בעבירה זו "משדרגת" את הסנקציה ואת הענישה הפלילית גם בגין עבירות המקור. הוא מטעים את החומרה שבה ארגון הפשע ניכס לעצמו בלעדיות על חיי הלילה וההימורים בעיר אילת (אפילו אלו הנחזים להיות חוקיים כמו מכונות קזינו) ומינוף הכוח על ידי החדרת גורמים למוסדות הציבור.

בית המשפט עומד על חומרתו של היות אילן בן שטרית ראש ארגון פשע וכן האנרגיה אשר הצריכה על מנת לשלוט בחייליו עד להבאה לכך שהם יפנו אליו בכל עת. הוא גוזר עליו 25 שנות מאסר בפועל ומטעים כי בעונש זה מבוטאים עונשים חופפים, כאשר אם כ העונשים היו מצטברים הם היו מגיעים עד כדי 57.5 שנות מאסר וכי עונש מצטבר זה אינו מידתי. על חברי הארגון האחרים הם גוזרים 1-16 שנות מאסר וזאת בהתאם להיקף פעילותם בארגון וכן לסעיפי העבירות בהן הם הורשעו.

במקרה של שמוליק גרימברג וזזה צדיק, אשר הוּו את הארגון המקביל לשל אילן בן שטרית בבאר-שבע והדרום ואפילו קשרו קשרים עם ארגונו של בן שטרית, הרשיע בית המשפט שניים בעמידה בראש ארגון פשע⁵⁹. את שאר חברי הארגון (שבעה במספר) הרשיע בעבירות כמו ניסיון רצח, סחיטה באיומים, אלימות ועבירות בנשק. יש לציין כי במקרה זה האשימו הפרקליטות אדם נוסף בעמידה בראש הארגון, שלמה זיתון, אשר סוכה מסעיף עבירה זה. בית המשפט קבע כי אם הפרקליטות מאשימה אותו בכך שהוא היה כפוף לניהולם של שמוליק גרימברג וזזה צדיק, אין זה מספיק שהוא "הזיז" עניינים בארגון שכן הוא גם פעל בהתאם להנחיות שניתנו לו וכך הוא הבדיל את מעמדו לבין ראשי הארגון.

במקרה זה היה מדובר גם בעדותו המרכזית והמכרעת של עד המדינה א.ו אשר העיד במקרה של אילן בן שטרית ובית המשפט מצא גם שיטתיות במעשיהם של חברי הארגון. לא רק זאת, בית המשפט אף מצא כי ארגון זה היה במלחמה מתמדת עם ארגונים אחרים וכן חברי הארגון הורשעו בניסיון לרצח של מי שנטען להיות ראש ארגון בעצמו, יניב זגורי. בית המשפט מצא קשרים ענפים וכן ידיעה בפועל והסכמה על מעשים שלא היו אלא לאחר מעשה, כאשר חברי הארגון שיבחו אחד את השני על פעולותיהם אל מול אחרים. הוא קבע כי הארגון פעל לשם השגות של מטרות רווחיות וכן מעשיו חדרו לחייהם של תושבי הדרום ועל אף הכחשת חברי הארגון את ההיכרות ביניהם, מוצא בית המשפט לציין לנכון כי החברות בארגון הייתה קונסיסטנטית, כאשר

⁵⁸ ראה הערה מספר 42 לעיל.

⁵⁹ תפ"ח 20623-11-12 מדינת ישראל נ' שמואל גרימברג ואח' [פורסם בנבו] (30.2.2017).

לאורך השנים אף ניהל אותו דודו של שלמה זיתון, משה זיתון, אשר נפטר והוחלף על ידי השניים האחרים וכן חיילי פשע אחרים מתו בעודם בארגון.

בגזר הדין⁶⁰ בית המשפט מבטא את התחושה העצומה של אובדן הביטחון של תושבי הדרום במעשיהם של חברי הארגון אשר ירדו לחייהם. בית המשפט מנתח את כך שהחברות בארגון פשיעה, על מכלול העבירות, פוגע בערכים מוגנים של שמירה על חיי אדם, ביטחון הציבור, פגיעה בסדרי השלטון וכן פגיעה בערכיה של המדינה. הוא מבטא את הצורך בהחמרה של עונשים הניתנים במסגרת עבירות של ארגון פשיעה ומבטא הצורך בהרתעה זו כך:

“על בית המשפט להעביר מסר ברור, כי העוסקים בפשע מאורגן יורחקו מהחברה ויישלחו למאסר ממושך. כך בענייננו. העבירות בוצעו במסגרת ארגון פשיעה, כאשר הנאשמים לא בחלו באמצעים על מנת להשיג את מטרתם. גם כאשר מדובר בעבירות אלימות, לא נרתעו משימוש בכוח, איומים והפחדות מסוגים שונים, כאשר כתוצאה מביצוע עבירות האלימות או ניסיון לבצען, עלולים היו להיפגע גם עוברי אורח תמימים... יתרה מכך, הענישה בתיק זה חייבת לבטא, לא רק שיקולים של הרתעה כלפי הנאשמים עצמם, אלא גם שיקולים של הרתעת אחרים, בניסיון לעצור את התופעה אליה נחשפנו במסגרת שמיעת התיק: עבריינות קשה ומאיימת, שהטילה חיתתה ברחובות העיר באר-שבע לאורך שנים רבות. ישנה חשיבות מרבית, כאשר דנים בעבירות המבוצעות במסגרת ארגון פשיעה, ובמיוחד כך כשמדובר בעבירות אלימות, לרבות עבירות שעניינן חיסול חשבונות בין עבריינים, לשיקולי ההרתעה, ורק ענישה מחמירה תוכל להעביר את המסר הברור והחד משמעי, כי בתי המשפט לא יתייחסו לעבירות שכאלו בקלות וללא מענה חמור והולם.”

כך ניתן לראות כי בית המשפט מיישם את הוראות חוק המאבק בארגוני פשיעה וכן משתמש בכלים אשר ניתנו לו על ידי המחוקק. הוא מעביר את הרצינות של חוק המאבק באופן ברור, כן הייחוס של העבירות וכן חומרת הנסיבות של ביצוע העבירות תוך השתייכות לארגון פשיעה ופעילות תוך כדי חברות לאנשים אשר אינם בוחלים באמצעים על מנת להגיע כסף וכוח. הוא מבטא את סלידתו מפועלם של מי אשר לא אכפת לו כי אנשים תמימים יכולים להיפגע במאבק אשר אינו מגיע לשום תכלית מעשית או מיטיבה עם החברה, אלא רק מזיק לה. הוא גוזר על שמוליק גרימברג 24 שנות מאסר, על זזה צדיק 18 שנים ועל החיילים בין 13-2.5 שנה בהתאם לעבירות שביצעו.

⁶⁰ ראה הערה מספר 42 לעיל.

סיכום

חוק המאבק בארגוני פשיעה וכן ההסתכלות של בתי המשפט הישראלים מושפעים מההסתכלות העולמית על ארגוני הפשיעה וכן הדוקטרינות אשר פותחו על מנת להיאבק בארגוני הפשע על גווניהם. כחוק שנוסד לאחר חקיקה בינלאומית והוצאה לאור של אמנת "פאלרמו" הוא חוק מתקדם אשר בא על מנת להקל על עבודתם של בתי המשפט וכן לייצר מסגרת נורמטיבית ומשפטית בה יוכלו להיעזר על מנת להרשיע חברי ארגון פשע וכן להחמיר בענישתם על מנת לטפל בתופעה של השגת כוח על ידי ארגוני הפשיעה.

בהתאם לכך, בתי המשפט מפתחים את חוק המאבק בארגוני הפשיעה ומסתייעים בו על מנת להבחין מתי יהוו מעשיהם של אחרים סיוע, ביצוע בצוותא ושידול ומגדירים את ההתפתחות של כנופיית פשע, פשע מאורגן וכן קבוצות פשע וההבדלים ביניהם לבין ארגוני פשע כהווייתם. אחד הגורמים המרכזיים הם ראשי ארגון הפשע, אשר מהווים את החוליה החזקה ביותר שלפיה יישק דבר והם אלו אשר מתכננים ומנהלים את הארגון, כאשר האחרים לרוב מוציאים את תכניותיהם לפועל.

עבודה זו בחנה את מעמדו של ראש ארגון הפשע כאשר בתחילה היא נגעה בתיאוריה וכן בדוקטרינת "רב-העבריינים". לאחר מכן היא נגעה בחקיקה המתפתחת וכן במצב באנגליה וארצות הברית באשר למעמדם של ארגוני הפשיעה וזאת כדי להדגים כי המאבק הוא עולמי. בסופו של יום, התמקדה עבודה זו במאבק של מדינת ישראל בארגוני הפשיעה והדגימה כיצד המשפט במדינת ישראל מחמיר ומדייק בנייתו את ההשתייכות לארגון הפשע ולאחר מכן כשכבר מוגדר הארגון, הוא ממצה את הדין עם ראשי הארגון בהתאם למעמדם ועם החיילים בהתאם לעבירות בהם הם לקחו חלק.

כך, שאלת המחקר של העבודה הייתה מהו מעמדו המיוחד של ראש ארגון פשע וכיצד מערכת המשפט מתייחסת למעמד זה? תשובה לשאלה זו ניתן לראות לאור כך שראשי הארגון אינם מוגדרים כחברים רגילים בארגון אלא גורם שבלעדיו אין. מעמדו המיוחד של ראש ארגון פשע מגיע מכך שהוא זה אשר מנהל את הארגון, מפקח על חייליו וכך שולחם למשימות. החברות בארגון אף לפעמים מוגדרת על פי זה שההיכרות היא רק איתו ומינימלית בלבד עם האחרים, וכך מוצא בית המשפט את היכולת להרשיע את החיילים בהשתייכות לארגונו של ראש הארגון. משכך, אם החברות בארגון היא זו אשר מביאה נופך מחמיר יותר, העובדה כי אדם הוא ראש ארגון פשע תמורה עוד יותר ומביאה לידי ענישה קפדנית.

לסיכום, משיצא חוק המאבק בארגוני הפשיעה, בתי המשפט נעזרים לרוב בהיכרות של הגורמים עם ראש ארגון הפשע וכן בכך בהם מבצעים פעולות באופן שיטתי על ידי כך שהוא מנחה אותם לבצע פעולות אלו. המבחנים הם שליטתו של ראש ארגון הפשע בחייליו וכן הידיעה שלהם בדבר זאת שהם מונחים לבצע פשעים ונכונים לעשות זאת על מנת להשתייך לארגונו. מעמדו של ראש ארגון הפשע הוא, אם כן, מעמד של מארגן ומנהל ופחות של משדל. כך, בתי המשפט גם מענישים בהתאם את העבריינים בארגון ולא מענישים אותם כמי ששודלו לדבר עבירה.

עבודה לדוגמה